

बन्धुः श्रुतबन्धुर्विप्रबन्धुर्गौपायनाः, ६ अगस्त्यस्वसा एषां माता ऋषिका। १-४, ६ असमातिः, ५ इन्द्रः, ७-११ जीवः, १२ हस्तः। अनुष्टुप्, १-५ गायत्री, ८-९ पंक्तिः

आ जनं त्वेषसंदृशं माहीनानामुपस्तुतम्। अगन्म बिभ्रतो नमः ॥ १०.०६०.०१

त्वेषसंदृशम्- दीप्तदर्शनम्। माहीनानाम्- महताम्। उपस्तुतम्- उपगतस्तुतिम्। जनम्। नमः- नमस्कारम्। बिभ्रतः- धारयन्तः। आ- आभिमुख्येन। अगन्म- वयमागताः ॥१॥

असमातिं नितोशनं त्वेषं निययिनं रथम्। भजेरथस्य सत्पतिम् ॥ १०.०६०.०२

असमातिम्- असमम्। नितोशनम्- रिपुहन्तारम्। त्वेषम्- दीप्तम्। निययिनम्- नियन्तारम्। रथम्। भजेरथस्य- रथे भजनं यस्य स भजेरथः। भजशब्दस्य पूर्वनिपातः। रथभजनशीलस्येति वा। भजने रमत इति वा भजेरथः। ऋतेकर्ममिति श्रुतिर्यथा। रम धातोः क्वथन् प्रत्यये औणादिको रथ इति भवति। ऋतप्रतीको रथो यज्ञप्रतीको वा। सत्पतिम्- सतः पालकम् ॥२॥

यो जनान्महिषां इवातितस्थौ पवीरवान्। उतापवीरवान्युधा ॥ १०.०६०.०३

यः। पवीरवान्- सायुधः। अपवीरवान्- निरायुधो वा। युधा- युद्धेन। महिषान् इव- महामृगानिव। जनान्- रिपून्। अतितस्थौ ॥३॥

यस्यैक्ष्वाकुरुपं व्रते रेवान्मराय्येधते। दिवीव पञ्च कृष्टयः ॥ १०.०६०.०४

यस्य। इक्ष्वाकुः- प्रजाभीष्टकृद्राजा। इष्यतेऽभिलष्यतेऽसौ इति इक्षुः। इक्षुमाकरोतीति इक्ष्वाकुः। रेवान्- सम्पद्धान् सन्। मरायी- दुष्टमारकः सन्। उप व्रते- धर्मे। एधते- वर्धते। दिवीव- स्वर्गे इवात्रापि। पञ्च कृष्टयः सुखं प्राप्नुवन्ति ॥४॥

इन्द्रं क्षत्रासमातिषु रथप्रोष्ठेषु धारय। दिवीव सूर्यं दृशे ॥ १०.०६०.०५

इन्द्र- परमेश्वर। दृशे- अस्माकं दर्शनाय। दिवि- नभसि। सूर्यमिव। असमातिषु- असमेषु। रथप्रोष्ठेषु- रथोपवेशस्थानेषु। क्षत्रा- क्षत्रम्। धारय। ॥५॥

अगस्त्यस्य नद्यः सप्ती युनक्षि रोहिता।

पुणीन्यक्रमीरभि विश्वात्राजन्नराधसः ॥ १०.०६०.०६

अगस्त्यस्य- अगोपलक्षितजडस्तम्भकस्योपासकस्य । नद्भ्यः- नन्दयितुभ्यः । सप्ती- सरणशीलौ । रोहिता- रोचमानावश्चौ प्राणप्रतीकौ । युनक्षि- योजय । राजन् । अराधसः- अदातृन् । पणीन्- वाणिज्यैकलक्ष्यान् लोभिनः । विश्वान्- सर्वान् । नि- नितराम् । अभि अक्रमीः- अभिभव ॥६॥

अयं मातायं पितायं जीवातुरागमत् । इदं तव प्रसर्पणं सुबन्धवेहि निरिहि ॥ १०.०६०.०७

सुबन्धो- शोभनबन्धो । अयम्- एषोग्निः । माता- जननी । अयम् । पिता- जनकः । अयम् । जीवातुः- जीवयिता । आगमत् । तव- ते । प्रसर्पणम्- प्रकर्षेण सर्पणम् । इदम्- एतत् । आ इहि- आगच्छ । निः इहि- बन्धनात् निर्गच्छ ॥७॥

यथा युगं वरत्रया नह्यन्ति धरुणाय कम् ।

एवा दाधार ते मनो जीवातवे न मृत्यवेऽथो अरिष्टतातये ॥ १०.०६०.०८

यथा वरत्रया । युगं । धरुणाय- धारणाय । नह्यन्ति- बध्नन्ति । एव- तथा । ते- तव । मनः । जीवातवे- जीवनाय । दाधार- दधार । न मृत्यवे- मरणाय न दधार । अथो- अनन्तरम् । अरिष्टतातये- अविनाशाय दधार ॥८॥

यथेयं पृथिवी मही दाधारेमान्वनस्पतीन् ।

एवा दाधार ते मनो जीवातवे न मृत्यवेऽथो अरिष्टतातये ॥ १०.०६०.०९

यथा । इयम्- एषा । मही- महती । पृथिवी- भूमिः । इमान्- एतान् । वनस्पतीन्- वृक्षान् । दाधार- दधार । एवा दाधार ते मनो जीवातवे न मृत्यवेथो अरिष्टतातये ॥९॥

यमादुहं वैवस्वतात्सुबन्धोर्मन आभरम् । जीवातवे न मृत्यवेऽथो अरिष्टतातये ॥ १०.०६०.१०

यस्मात् । वैवस्वतात्- यमान्नियमाधिदैवतात् । अहम् । सुबन्धोः- मम शोभनबन्धोः । मनः । आभरम्- आहरम् । जीवातवे न मृत्यवेथो अरिष्टतातये ॥१०॥

न्यग्वातोऽव वाति न्यक्तपति सूर्यः । नीचीनमग्न्या दुहे न्यग्भवतु ते रपः ॥ १०.०६०.११

वातः- वायुः । न्यक्- नीचीनम् । अव वाति । सूर्यः । न्यक् । तपति । अघ्न्या- गौः । नीचीनम् ।
दुहे- दोग्धि । ते- तव । रपः- पापम् । न्यक्- नीचीनम् । भवतु । अधः पतत्विति भावः ॥११॥

अयं मे हस्तो भगवानयं मे भगवत्तरः । अयं मे विश्वभेषजोऽयं शिवाभिमर्शनः ॥ १०.०६०.१२

अयम्- एषः । मे- मम । हस्तः- करः । भगवान्- सौभाग्यसम्पन्नः । अयम्- एषः । मे- मम
हस्तः । भगवत्तरः- सौभाग्यतरः । अयम्- एषः । मे- मम हस्तः । विश्वभेषजः- सर्वेषां
चिकित्सासाधनसर्वोषधिसम्पन्नः । अयम्- एष मे हस्तः । शिवाभिमर्शनः- मङ्गलस्पर्शः ॥१२॥